

Dünyadaki gelişmelerin Türk turizmi üzerindeki muhtemel etkileri

Dr. M. Seha Aksü

Profesyonel Turist Rehberi

ÖZET

Bu makalenin konusunu, genel olarak dünyadaki ve özellikle de Türkiye'nin jeopolitik, coğrafi ve sosyo-ekonomik yapısından kaynaklanan gelişmelerin turizm sektörü üzerindeki etkilerinin incelenmesi oluşturmaktadır. Küreselleşmenin getirdiği yeni oluşumlar, bir yandan Türkiye turizm sektörüne dünya genelinde yeni rakip pazarların ortaya çıkmasına neden olurken, diğer yandan da Avrupa Birliği bünyesine yeni üye ülkelerin alınmasından da etkilenmeye başlamıştır. Avrupa Birliği'nin üye ülkelere tanıdığı iktisadi ve sosyal kolaylıklar ile teşvikler, Doğu - Batı yakınlaşması, bölgesel oluşumlar, komşu ülkeler ile olan ilişkiler, terörizm ve Türk cumhuriyetlerindeki gelişmeler, Türkiye turizmini etkileyen diğer oluşumlardır. Makalede sonuç olarak, söz konusu gelişmelerin muhtemel etkileri tartışılmaktadır.

Anahtar sözcükler: Türkiye'de turizm, küreselleşme, dünyada turizm

İçinde bulunduğumuz dönemde dünya küresel bir köye dönüşmüştür. İnsanoğlunun tarihin başlangıç yıllarından beri gerçekleştirmiş olduğu bilimsel ve teknik gelişmeler, "Endüstri İhtilali" ile birlikte ivme kazanmış ve 20. yüzyılda yaşanan gelişmelerle bugünkü durumuna ulaşmıştır.

Dünyada küreselleşmenin yaşanmaya başlanmasının pek çok sebebi bulunmaktadır. Ulaşım araçlarının sayı, hız ve konfor açısından gelişmesi, basın ve yayın alanındaki gelişmeler, haberleşme alanında yaşanan ilerlemeler, ülkelerarası ticaretin özellikle 20. asrın ikinci yarısından sonra büyük artışlar göstermesi, ülkeler arasında birliklerin kurulmaya başlanması ve turizme katılan insan sayısındaki artış, küreselleşmenin dinamiklerini oluşturmaktadır.

Küreselleşmeyi yaratan ve hızlandıran bütün bu dinamikler her geçen gün etkilerini daha da arttırarak, dünyanın giderek küçülmesini ve insanların kendilerini daha fazla dünya insanı olarak görmelerine yol açmaktadır. Özellikle son yıllarda gözle görülür artış gösteren çevre sorunları, insanoğlunu yaklaşan çevre felaketleri konusunda uyarılmaktadır. Yaşanması muhtemel çevre felaketlerinin artık yalnızca bir bölgeyi veya ülkeyi etkilememekle kalmayıp, bütün dünyayı tehdit eder bir hâl alması, insanoğlunu çevre konusunda küresel önlemler almaya, daha açık bir deyişle sorunları küresel bazda çözmeye zorlamaktadır. Dünyanın

herhangi bir yöresinde çevre sorunlarına yol açacak bir üretim tesisinin kurulması kararı yalnızca ilgili ülkeyi yönetenlerin insiyatifine bırakılmamakta ve özellikle çevreye fazla zarar veren üretim tesislerinin kurulmasına karşı çıkmaktadır.

Çevre sorunları konusunda dünya genelinde takınılan durumun demokrasi, insan hakları ve diğer sosyal konularda da dikkati çeker bir şekilde belirginlik kazanmaya başladığı görülmektedir. Haberleşme ve basın-yayın araçlarındaki son gelişmeler dünyanın herhangi bir yöresindeki bir olayın birkaç dakika sonra bütün dünyaya yayılmasını sağlamaktadır. Bu durum sonuçta, her olaydan dünya insanların arasında haber alması anlamına gelmektedir. Özellikle gelişmiş ülkelerde daha belirgin olarak görülen bir durum da; insanların kendilerini bütün dünyadan sorumlu görmeye başlamalarıdır. Bu nedenle insanlar, dünyanın herhangi bir yöresindeki demokratik olmayan bir durumu veya insan hakları ihlallerini kendi sorunları gibi görmeye başlamışlardır.

Küreselleşme olgusunda yaşanan bütün gelişmelerin, başlangıcından bu yana tam anlamıyla "küresel bir endüstri" olan turizmi etkilememesi düşünülemez. Çünkü turizm, başından itibaren belli sınırların içerisinde cereyan eden bir olay olmamıştır. Zira turizmin özünde seyahat vardır.

Seyahatler ülkeleşel olduğu gibi, ülkelerarası veya kıtalararasında gerçekleştirilmektedir. Bu nedenle, her zaman turizm küresel boyutta ele alınan bir sektör olmuştur.

Turizm sektörü, önceleri olduğu gibi şimdilerde de üretmiş olduğu mal ve hizmetlerini bütün dünyaya pazarlamaktadır. Küreselleşmenin ortaya çıkardığı yeni oluşumlar neticesinde de, özellikle ulaşım araçlarındaki hız, konfor, kapasite ve fiyat faktörlerindeki gelişmeler, küresel seyahatlerin demokratikleşmesini gündeme getirmiştir. Bundan dolayı da önceleri, turizm sektöründeki rekabet yakın ülkeler veya yakın bölgeler arasında cereyan ederken, şimdilerde rekabetin yaşandığı bölge dünyanın sınırlarına dayanmıştır. Yani, herhangi bir ülke turizmde pazara sunulan bir ürün dünyada aynı ürünü üreten bütün ülkelerle rekabet halindedir. Ülkeler, son gelişmeler karşısında öncekinden daha fazla bir şekilde pazar farklılaştırmasına başvurmaya başlamışlardır.

Aslında turizmin küresel rekabete son derece açık bir sektör haline gelmesinin (veya olmasının) ardında yatan en önemli faktör, turizmde insanların tüketebilecekleri mal veya hizmeti üretim merkezlerine giderek yapmalarının zorunlu olmasıdır. Turizmin bu önemli faktörü, rekabeti daha da arttıran bir rol oynamaktadır. Çünkü, diğer sektörlerde üretilen herhangi bir ürünün tüketicinin ayağına götürülmesi gerekmektedir. Bu da ortaya önemli nakliye masraflarının çıkmasına yol açmaktadır. Ancak turizmde, herhangi bir nakliye masrafı yoktur, üretilen ürünü tüketmek isteyen, gelmekte ve yerinde ürünü tüketmekte veya faydalanmaktadır. Diğer sektörlerdeki nakliye masrafları dolayısıyla üreticiler dünyanın her yanına mal satmakta zorlanırlar. Çünkü, bir ülkeye mal satmak isteyen bir üretici, buraya çok uzak olan bir bölgeden mal getirip oradaki üreticilerle rekabet etmesi her zaman mümkün değildir.

KÜRESELLEŞME VE TÜRKİYE TURİZMİ

Türkiye, doğal ve kültürel varlıklarıyla, gelenek ve görenekleriyle, tarihiyle turizm sektörünün ilgi alanına giren hemen her değere sahip bir ülkedir. Türkiye, turizm sektörünü geliştirmek ve ülke ekonomisine bu yolla kaynak aktarmak amacıyla 1960'lı yılların başından itibaren biraz daha ciddi boyutlarda turizm sektörüyle ilgili düzenlemelere başvurmuştur. Bununla ilgili olarak iktisadi kalkınma planlarında birtakım tedbirlerin alındığı görülmektedir. Yukarıda belirtildiği üzere dünyadaki küreselleşme eğilimleri ve turizmin zaten başından beri küresel bir sektör olması dolayısıyla, Türkiye'nin turizm sektöründe pazara sunacağı ürünlerini çok iyi belirlemesi ve bunlara yönelik tanıtma ve pazarlama faaliyetlerine girmesi ve bu arada da hangi pazar ülkeler üzerinde yoğunlaşacağını saptaması gerekmektedir.

Türkiye, coğrafi olarak dünyanın en önemli bölgelerinden birinde bulunmaktadır. Bir yandan Doğu ile Batı'nın keşiştiği bir yerde, bir yandan Müslümanlığın Hristiyanlıkla en yakın ülkesi, bir yandan da Ortadoğu denilen ve savaşın

hiç eksik olmadığı bir bölgede bulunmaktadır. Bu arada Türkiye'nin kendi iç gelişmeleri, kültürel kimliği, dinsel kimliği, müslüman ve laik olması, bir kültürler mozağine sahip bulunması gibi özellikleri de vardır.

Bütün bunlar, küreselleşen dünyada Türkiye'nin kimi zaman avantajı ve kimi zaman da dezavantajı olacaklardır. Bir bölümü yukarıda ana başlıklarıyla verilen bu mevcut durumun yanı sıra, dünyada son yıllarda yaşanmaya başlanan bazı gelişmeler de Türkiye turizmini etkileyecektir. Bunlar arasında en başta gelen gelişmeler elbette ki Avrupa Birliği, Doğu-Batı yakınlaşması, bölgesel gelişmeler, terörizm ve Türk Cumhuriyetlerindeki gelişmelerdir.

1. Avrupa Birliği

Küreselleşmenin Türkiye açısından en yakın prototipi, kuşkusuz, Avrupa Birliği'dir ve her yönüyle Türkiye bu gelişmeden sonuna kadar etkilenecektir. Çünkü Avrupa Birliği, Brüksel'deki bürokrat ve teknokratlar ordusunun oluşturduğu bir kurallar, yasalar, yönetmelikler ve standartlar manzumesidir. Bunlara ters düşmek veya uygun düşmeyen oluşumlara sahne olmak, Türkiye turizmi açısından hiç de olumlu olmayacak gelişmelerin habercisi olacaktır. Avrupa Birliği'nin Türkiye turizmi üzerindeki etkileri şu noktalarda gerçekleşecektir:

1. Öncelikle belirtilmelidir ki; Avrupa Birliği'ndeki gelişmelerden Türk turizmini en fazla etkileyecek olay, Avrupa Birliği'nin turizm hareketlerinin daha çok Birlik üyesi ülkeler arasında yapılmasını özendirmesidir (Tunçsiper 1992: 193). Bu amaçla, AB, bir süre önce aldığı bir kararla 1993 yılından itibaren tatillerini AB ülkelerinde geçirecek vatandaşlarına AB Kalkınma Bankası'ndan faizsiz kredi verilmesini öngörmüştür.

2. Avrupa Birliği ile gelen bir diğer uygulama ile, Birliğe üye ve sermaye yetersizliğine sahip olan ülkelerin, sermaye faktörünün serbest dolaşımı nedeniyle kaynak yetersizliğini büyük ölçüde gidermekte olduklarıdır. Böylelikle Türkiye'nin turizmde rakip olduğu özellikle Akdeniz ülkelerinde turizm yatırımları yeni bir hız kazanarak Türkiye'nin lehine gelişecektir.

3. Mavi Bayrak, Avrupa Birliği'nin turizm hareketlerine etkiyebilecek en önemli uygulamalarından bir tanesidir. Mavi bayrak uygulamasıyla turizm hareketleri mavi bayrak belgesine sahip olan kıyı yörelerine yönelecektir (İstanbulu 1995: 5-57).

4. Bir önceki bölümde vurgulandığı üzere Avrupa Birliği, serbest dolaşımı getirmiştir. Serbest dolaşım, doğrudan doğruya seyahat olayını etkileyen bir gelişmedir. Böylelikle bir AB vatandaşı, istediği AB üyesi ülkeye eline kolunu sallayarak herhangi bir sınırdan geçmeksizin gidebilmektedir. Türkiye'nin AB'ne üye olamaması, rakip AB ülkelerini daha avantajlı konuma getirecektir.

5. Turizm sektörünü ilgilendiren bir diğer husus da,

Avrupa Birliği'nin yedi meslek dalında diplomaların yetliliğini getirmesidir. Bunlar arasında turizm sektöründe çalışanlar için getirilen standart da bulunmaktadır.

Bütün bu nedenlerden dolayı Türkiye, Avrupa Birliği ile ilgili konularda turizm sektörü yönünden etkilenecektir.

2. Doğu - Batı Yakınlaşması

Doğu-Batı yakınlaşması da, Türk turizmi üzerinde önemli etkilerde bulunacaktır. Yüzyılın en büyük detantı sayılan ABD -SSCB yakınlaşmasına bağlı olarak "Doğu Bloku" dile anılan ülkelerdeki rejimlerin 1990 yılı Kasım ayında değişmeye başlaması, bu ülkelerde sonuçları turizm üzerine etki yaratacak yeni akımların oluşmasına neden olmuştur. Bu gelişmelerin turizm üzerinde de mutlaka bir etkisi olacaktır ve doğal olarak Türkiye de bundan kendisine düşen payı alacaktır. Bu oluşumların genelde turizme ve Türk turizmine olabilecek muhtemel etkileri o ülkelerde 50 yıldır oluşmuş ekonomik ve sosyal yapısının tamamlanması ile yakından ilgilidir. Avrupa'nın merkezine birbirleri ile sınırları olan bu ülkeler öteden beri diğer ülkelerin de ilgisinin çekmesine rağmen, çekinilerek gidilen ülkeler arasındaydı. Macaristan, Çekoslovakya ve diğer bazı Doğu Bloku ülkeleri öteden beri ilgi gören ülkelerdir. Dünyanın bu bölgesinde oluşan ve liberal yapıyı güçlendiren gelişmelerden sonra, gerek bu ülkelere yönelik Batı ülkelerden yönelen talepte ve gerekse bu ülkelerden başka ülkelere yönelecek talep üzerinde önemli artışlar olmaktadır. Bir yandan özellikle Batı Avrupa ülkelerinden gelen vatandaşlar bu ülkeleri doldururken, diğer yandan da, eski Doğu Bloku ülkeleri vatandaşları yurtdışı seyahatlere çıkmaya başlamışlardır (Gümüş 1991: 18-21). Başlangıç yıllarında Doğu Bloku'ndan Türkiye'ye değişik amaçlarla gelenlerin sayısından önemli rakamlara ulaşılmıştır. Son yıllarda özellikle Rusya'dan Türkiye'ye yönelen seçkin bir turizm talebi artışı göze çarpmaktadır.

Gelecek dönemlerde eski Doğu Bloku ülkelerinin durumlarını daha da sağlamlaştırılmaları ve ekonomilerini güçlendirmeleri sonucunda, söz konusu ülkeler dünya turizmde daha önemli bir yer tutar hale geleceklerdir. Bu gelişmeler elbette ki Türkiye turizmini de etkileyecektir. Türkiye açısından muteahitlik hizmetleri, ticaret-hizmetler ya da imalat kesimlerine yönelen yatırımlar, Türk tur operatörlerinin getirdiği turistler, buraya gelenlerin satın aldıkları mallar 1990'li yıllarda büyüyen olanaklar olmuştur (Kazgan 1994: 154).

3. Bölgesel Oluşumlar

Türkiye, eski Doğu Bloku haricinde kalan bölgesel gelişmelerden de turizmi açısından etkilenecek bir ülkedir. Bunlar içinde en önemli olanı, kucusuz, Irak ve İran'da oluşmuşlardır. Bu iki ülkedeki rejimlerin aynı kalması veya değişmesinin Türk turizmi açısından önümüzdeki dönemlerde birtakım olumlu ya da olumsuz getirileri olacaktır. Öte yandan özellikle Kuzey Irak'ta denetimden

yoksun bölgenin durumunun aynen devam etmesi de Türk turizmi açısından sorun doğuracaktır. 1990-1991 yıllarındaki Körfez Krizi ve Savaşı döneminde Türk turizminin etkileneceği hiçbir zaman akıllardan çıkarılmamalıdır.

4. Komşu Ülkeler ile İlişkiler

Bölgesel gelişmeler sınıflandırmasına girebilecek bir başka faktör de, Türkiye ile Yunanistan arasındaki ilişkilerden kaynaklanmaktadır. Gerek bu iki ülke arasındaki muhtemel sıcak çatışmalar veya karşılıklı şiddet gösterileri iki ülkenin de turizmi açısından olumsuz sonuçları olabilecek gelişmeler olacaktır. Özellikle Kıbrıs'taki sorunlar ve Ege'deki Yunanistan'ın kara sularını 12 mile çıkarma isteği ve Güney Kıbrıs'ın füze alma isteği, önümüzdeki dönemlerde sık sık iki ülke arasında turizm sektörünü de etkileyebilecek gelişmelerin habercisi konumundadır. Ayrıca, Yunanistan'ın Avrupa Birliği üyesi olması dolayısıyla Birlik yönetim ve yasama organlarında Türkiye turizmini olumsuz etkileyebilecek kararları çıkarmayı başarması da, bir diğer muhtemel gelişmedir (Gümüş 1991: 18-21)).

5. Terörizm

Terörizm, Türkiye turizminin şimdi ve gelecek en fazla etkisinde kalacağı olaydır. Türkiye'nin kendi sosyoekonomik yapısından ve genellikle de dış güçlerin yönlendirmesinden destek alarak gelişen terörizm, sık sık Türk turizmi üzerinde belirleyici olabilmektedir. Benzer gelişmelerin geçmişte olduğu gibi, önümüzdeki yıllarda da meydana gelebilecek muhtemel bir gelişme olarak dikkate alınması ve önlemlerin ve planların buna göre yapılması gerekmektedir. Özellikle terörist eylemlerin küresel kimlik kazandığı günümüzde, iletişim araçlarının bu denli yaygınlaşması da turizm üzerinde olumsuz rol oynayabilecek gelişmelerdir.

Bazı konularda görüş ayrılığı ve sorunları olan bazı komşu ülkelerin, Türkiye'ye yönelik terör hareketlerini destekledikleri iddiaları, gündemi sürekli olarak işgal etmektedir. Söz konusu ülkelerin gerek bombalama olaylarını ve gerekse bazı (düşünülmesi bile korkunç olmakla birlikte) orman yangınlarının çıkarılmasını sağladıkları yolundaki iddiaların çok azının bile gerçek olması, Türk turizmi açısından geleceğin sürekli olarak sorunlu olacağını ortaya koymaktadır. 1993 Temmuz'unda Antalya'da patlayan bomba, terörizmin Türk turizmine ne denli önemli zararlar verebileceğini göstermiştir.

6. Türk Cumhuriyetlerdeki Gelişmeler

Birkaç yıl önce Sovyetler Birliği'nin dağılması ile birlikte bağımsızlıklarını kazanan Türk Cumhuriyetleri de, önümüzdeki dönemde Türk turizmi için önemli kazanımlar getirecektir. Doğal kaynaklar bakımından önemli olan Kazakistan ve Azerbeycan gibi ülkelerdeki ekonomik kalkınmanın etkileri, bu ülkelerden Türkiye'ye yönelecek turizm hareketlerini de etkileyecektir. Örneğin, Azerbeycan

ve Kazakistan'daki petrol ve doğal gaz kaynaklarının devreye sokulması, bu ülkelerin "Petrol Zengini" olmalarını sağlayacaktır. Bu ülkelerdeki zenginleşme de, Türkiye'ye yönelik turizm hareketlerini derinden etkileyecektir.

SONUÇ

Yukarıdaki açıklamalardan da görüleceği üzere dünyadaki gelişmeler Türk turizmini doğrudan ilgilendirmekte ve etkilemektedir. Öte yandan dünyadaki küresel dönüşüm de Türk turizmini yakından ilgilendirmektedir. Avrupa Birliği'ne yeni üyelerin alınması ve Birlik üyesi ülkelere yönelik uygulanacak teşvik politikaları ve turizm sektörünü ilgilendiren birtakım uygulamalar, Türk turizm sektörü sorumlularının yakından takip etmeleri gereken hususlardır. Doğu - Batı yaklaşması, bölgesel oluşumlar, komşu ülkeler ile olan ilişkiler, terörizm ve Türk cumhuriyetlerindeki

gelişmeler, önümüzdeki dönemde Türk turizmini de ilgilendiren sonuçlar ortaya çıkarması muhtemel gelişmelerdir. Komşu ülke Yunanistan ve Kıbrıs Rum Kesimi ile olan ilişkilerin zaman zaman sıcak gelişmelere neden olması, Türk turizmini etkileyecek olayların başında yer almaktadır. Kıbrıs Rum Kesimi'nin orta menzilli füze alma girişimi, önümüzde aylarda sıcak olayların habercisi olmaya aday bir gelişmedir.

KAYNAKÇA

İSTANBULLU, T. ve Erdönmez C. (1995). Gelişen Turizm Etkinlikleri ve Mavi Bayrak Uygulaması, *Anatolia Dergisi*, Mart: 56-57.

GÜMÜŞ, H. (1991). Doğu-Batı Yaklaşmasının Türk Turizmi Üzerindeki Etkileri, *Turizm Dünyası Dergisi*, Mart: 18-21.

KAZGAN, Ö.G. (1994). *Yeni Ekonomik Düzendeki Türkiye'nin Yeri*, Altın

ç i k t i

Türkiye Turizm Tezleri Bibliyografyası (1952-1995)

Dr. NAZMİ KOZAK

Toplam 1055 tezin yer aldığı bibliyografya, 1952 - 1995 yılları arasında turizm ve ilgili olduğu alanlarında hazırlanmış uzmanlık, yüksek lisans, doktora, doçentlik, profesörlük takdim tezlerinin künyelerini içermektedir.

Bibliyografyada ilgili tezlere ulaşımında işlevsellik sağlamak için konularına göre sınıflandırma, yazar ve kavramsal dizin oluşturulmuştur.

Fiyatı: 500.000 TL.

Türkiye Turizm Tezleri Bibliyografyası (1952 - 1995) kitabı
aşağıdaki adresten temin edilebilir.

P. K. 589 - 06445, Yenişehir, Ankara — Tel: (0312) 479 10 84, Fax: (0312) 479 10 84
E-mail: anatolia@tr-net.net.tr